

Наукoвi перспективи
Видавничa група

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

*v rámci publikační skupiny
Scientific Publishing Group*

*Svazek XVI mezinárodní
kolektivní monografie*

Česká republika
2022

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. (Česká republika)
Středoevropský vzdělávací institut (Bratislava, Slovensko)
Národní institut pro ekonomický výzkum (Batumi, Gruzie)
Al-Farabi Kazakh National University (Kazachstán)
Batumi School of Navigation (Batumi, Gruzie)
Regionální akademie managementu (Kazachstán)
Veřejná vědecká organizace „Celokrajinské shromáždění lékařů ve
veřejné správě“ (Kyjev, Ukrajina)
Nevládní organizace „Sdružení vědců Ukrajiny“ (Kyjev, Ukrajina)
Univerzita nových technologií (Kyjev, Ukrajina)

v rámci publikační skupiny Publishing Group „ Vědecká perspektiva “

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XVI mezinárodní kolektivní monografie

Česká republika
2022

International Economic Institute s.r.o. (Czech Republic)
Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute for Economic Research (Batumi, Georgia)
Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
Public Scientific Organization "Ukrainian Assembly of Doctors of
Sciences in Public Administration" (Kyiv, Ukraine)
Public Organization Organization "Association of Scientists of Ukraine"
(Kyiv, Ukraine)
University of New Technologies (Kyiv, Ukraine)

within the Publishing Group "Scientific Perspectives"

MODERN ASPECTS OF SCIENCE

16- th volume of the international collective monograph

Czech Republic
2022

UDC 001.32: 1/3] (477) (02)

C91

Vydavatel:

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.
se sídlem V Lázních 688, Jesenice 252 42
IČO 03562671 Česká republika
Zveřejněno rozhodnutím akademické rady

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. (Doporučeno ke zveřejnění zápisem z akademické rady № 3/2022 z 08.02.2022)

Monografie jsou indexovány v mezinárodním vyhledávači Google Scholar

Recenzenti:

- Karel Nedbálek - doktor práv, profesor v oboru právo (Zlín, Česká republika)
Markéta Pavlova - ředitel, Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. (Praha, Česká republika)
Iryna Zhukova - kandidátka na vědu ve veřejné správě, docentka (Kyjev, Ukrajina)
Yevhen Romanenko - doktor věd ve veřejné správě, profesor, ctěný právník Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Oleksandr Datsiy - doktor ekonomie, profesor, čestný pracovník školství na Ukrajině (Kyjev, Ukrajina)
Jurij Kijkov - doktor informatiky, dr.h.c. v oblasti rozvoje vzdělávání (Teplice, Česká republika)
Vladimír Bačišín - docent ekonomie (Bratislava, Slovensko)
Peter Ošváth - docent práva (Bratislava, Slovensko)
Oleksandr Nepomnyashy - doktor věd ve veřejné správě, kandidát ekonomických věd, profesor, řádný člen Vysoké školy stavební Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Vladislav Fedorenko - doktor práv, profesor, DrHb - doktor habilitace práva (Polská akademie věd), čestný právník Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Dina Dashevska - geolog, geochemik Praha, Česká republika (Jeruzalém, Izrael)

Tým autorů

C91 Moderní aspekty vědy: XVI. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. str. 538

Svazek XVI mezinárodní kolektivní monografie obsahuje publikace o: utváření a rozvoji teorie a historie veřejné správy; formování regionální správy a místní samosprávy; provádění ústavního a mezinárodního práva; finance, bankovnictví a pojištnictví; duševní rozvoj osobnosti; rysy lexikálních výrazových prostředků imperativní sémantiky atd.

Materiály jsou předkládány v autorském vydání. Autoři odpovídají za obsah a pravopis materiálů.

§ 4.2 ЕМОЦІЙНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ КОМПОНЕНТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ФЕНОМЕН ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ (Гульбе О.А., Уманський державний педагогічний університет ім. П.Г. Тичини, Лантух І.В., Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна, Сергачьова В.Е., Санкт-Петербурзький гуманітарний університет профспілок, Балабанова К.В., Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ») 247

§ 4.3 ПСИХОЛОГІЯ ЛІДЕРСТВА В УМОВАХ POST-COVID-19: СУЧАСНІ СОЦІОКУЛЬТУРНІ КОНТЕКСТИ (Дорожко І.І., Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Туріщева Л.В., Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Малихіна О.Є., Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди) 265

§ 4.4 НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ (Засенко В.В., Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України) 277

§ 4.5 РОЗВИТОК НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ВНЗ ЧЕРЕЗ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЮ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ESP (Колосова Г.А., Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського») 309

§ 4.6 ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ (Комар Т.В., Хмельницький національний університет, Варгата О.В., Хмельницький національний університет, Кулешова О.В., Хмельницький національний університет, Міхеєва Л.В., Хмельницький національний університет) 346

§ 4.5 РОЗВИТОК НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ВНЗ ЧЕРЕЗ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЮ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ESP (Колосова Г.А., Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»)

Вступ. Освіта, розрахована на перспективу, повинна будуватися на основі двох нерозлучних принципів: умінні швидко орієнтуватися в потоці інформації, що стрімко росте, і знаходити потрібне, а також умінні осмислити і застосувати отриману інформацію. **Актуальність** нашої роботи зумовлена необхідністю створення інтернаціоналізованих навчальних програм з англійської мови для спеціальних цілей (далі – ESP) для сучасних студентів, одним із завдань якої буде розвиток soft skills, а особливо навичок критичного мислення.

Швидкі темпи технологічного прогресу та глобалізація викликають необхідність перегляду поточної освітньої практики, що відповідатиме прогнозам та ідеалам студентів щодо свого майбутнього. Майбутнє надає широкі перспективи лише тим викладачам та студентам, які готові до змін та готові самі змінюватись. Свобода, творчість та уява стануть базисом для подальшого розвитку майбутніх спеціалістів тільки у випадку постійного введення інноваційних методів викладання.

Актуальність і недостатня розробленість проблеми “мислення” (в різноманітних психолого-педагогічних аспектах) надихнули науковців на обґрунтування та підготовку інноваційних методів, які б стимулювали розвиток критичного мислення студентів на заняттях з ESP. Теоретичними та практичними питаннями розвитку критичного мислення у студентської молоді займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Брушлинський А. В., Жалдак М. І., Кертіс С.,

Прокопенко І. Ф., Стіл Д. Л., Dewey J., Drasgow F., Facione P. A., Huitt W., Hulin C. L., Oleinik T., Pasquali L., Tavares H. R., Valle R. C.

Проблеми сучасної педагогіки та актуальні питання освіти відображаються у дослідженнях Євдокимова В. І., Прокопенко І. Ф., Amaral A., Cowie B., Cranton, P., Danaher P. A., Dell'Olio J., Dill, D., Donk T., Enders J., Harnes M. K., Mateju, P., McNae R., Mcleod, A., Mcleod P. J., Meagher T., Steinert, Y., Texeira P., Vossensteyn J. J., Weggeman M.

Інноваційні підходи до викладання та інтернаціоналізація навчальних програм розглядаються в роботах Agarwal P., Becher T., Bridge C., Green W., Ilić M., Jongbloed B., Kinchin Ian M., Leask, B., Said M. E., Sanderson G., Schoole M. T., Sirozi M., Trowler P., Vossensteyn H., Whitsed C., De Wit H.

Об'єктом нашого дослідження є процес формування навичок критичного мислення у студентів вищих навчальних закладах на заняттях з ESP шляхом інтернаціоналізації навчальної програми.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні інноваційні методи викладання ESP, що мають включатись в інтернаціоналізовану навчальну програму, для розвитку навичок критичного мислення у студентів.

Мета дослідження – проаналізувати та обґрунтувати методи викладання ESP у вищих навчальних закладах (далі ВНЗ) для розвитку критичного мислення студентів для подальшої інтернаціоналізації навчальної програми. Досягнення мети дослідження передбачало розв'язання таких **завдань**:

- 1) зробити теоретичний аналіз наукової та науково-методичної літератури щодо особливостей розвитку критичного мислення сучасного студента;
- 2) дослідити методи викладання ESP, що спрямовані на інтернаціоналізацію навчальної програми;

3) запропонувати варіанти розробки занять з вивчення ESP.

Практичне значення отриманих результатів полягає у аналізі вже існуючих та розробці нових методів викладання іноземних мов для розвитку критичного мислення студентів ВНЗ для подальшої інтернаціоналізації навчальної програми. Матеріали дослідження створюють підставу для вивчення та розробки методики викладання іноземних мов, що робить акцент на розвиток *soft skills*, шляхом створення навчальних програм спрямованих на наступну інтеграцію майбутнього спеціаліста на глобальний ринок вакансій.

Виклад основного матеріалу. Закономірність розвитку навичок критичного мислення під час занять з ESP. Хоча здатність критично мислити була важлива у всі часи, тим, хто живе в ХХІ ст., без неї неможливо обійтись як у професійному, так і в особистому житті. Рішення, які ми приймаємо як приватні особи і як члени суспільства, чи стосуються вони економіки, збереження природних ресурсів, або розробки ядерних озброєнь, будуть відображатись на майбутніх поколіннях. Крім того, сучасна людина має приймати рішення з цілого ряду важливих питань, що мають локальний або приватний характер. Наприклад, доводиться вирішувати, чи створює система державних шкіл можливості для отримання знань, що відповідають сучасним вимогам освіти, або чи є ефективною програма з вдосконалення охорони здоров'я, що дозволяє громадянину вибирати свого лікаря. Оскільки кожній людині потрібно приймати величезну кількість важливих рішень, актуальним стає питання про те, щоб суспільство потурбувалося, яким чином ці рішення ухвалюються. Як не дивно, викладачі, політики і широка громадськість стали звертати серйозну увагу на цю проблему лише в останні роки [2, С. 77].

Зовсім недавно комітети та організації пов'язані зі сферою освіти визнали необхідним добитися того, щоб випускники ВУЗів володіли знанням і навичками, які дозволяли б їм сприяти зростанню світової економіки і брати участь у демократичних процесах. Одне із завдань, які подібні організації ставлять перед випускниками в майбутньому десятилітті, акцентує увагу на тому, що кількість випускників ВУЗів, здатних критично мислити, плідно працювати в колективі і вирішувати поставлені задачі, повинна істотно зрости [9].

Дослідження, які проводяться в багатьох країнах, кожного разу роблять висновки про зневажливе ставлення системи освіти до критичного мислення. Було підведено підсумки порівняльного дослідження здібностей громадян різних країн, що мають доступ до навчання. Наприклад, у рішенні математичних задач кращі з американських учнів показали нижчі результати, ніж найслабші з японських учнів; такі ж негативні результати були отримані в результаті перевірки знань з історії та володіння навичками читання. Керуючись даними подібних досліджень, було зроблено висновок, що тільки 39% 17-річних молодих людей уміють знаходити потрібну інформацію, упорядковувати її і правильно тлумачити [9].

Наведемо ще один приклад з історії американської освіти. Під час телефонного опиту, проведеного лабораторією Громадської думки при університеті Північного Іллінойса, з'ясувалося, що 20% із понад 200 дорослих респондентів вважають, що Сонце обертається навколо Землі. Отже, навіть через 400 років після того, як учені прийшли до єдиної думки, що Земля обертається навколо Сонця, величезному числу дорослих людей все ще невідомий цей факт, про який повідомляють в будь-якій середній школі.

З проблемами критичного мислення зіштовхнулися не тільки в Сполучених Штатах. Представники цілої низки країн визнали, що світова спільнота розвивається стрімкими темпами і потреба в громадянах, здатних мислити критично, є насущною для всіх держав. До такого висновку прийшла група провідних фахівців в області вищої освіти, що зустрілися в Мехіко. Вони висловили одностайну думку про те, що завдання університетів на сьогоднішній день – це готувати студентів, що уміють мислити в умовах швидкого світу, що постійно змінюється [9].

Не дивлячись на очевидну для багатьох потребу у вищій освіті, лише останніми роками викладачі зайнялися розробкою інноваційних учбових програм, направлених на вдосконалення критичного мислення студентів. Важко уявити собі сферу життя, де здатність ясно мислити була б не потрібна. Проте лише небагатьом з нас коли-небудь пояснювали, як саме можна навчитися мислити більш продуктивно. Наші учбові заклади традиційно вимагали, щоб студенти вивчали, запам'ятовували, аналізували факти, вирішували завдання, не пояснюючи як саме це слід робити, адже дорослі студенти вже “уміють мислити”. Дослідження довели, що це припущення не виправдовується на практиці. Психологи виявили, що тільки кожен четвертий студентів-першокурсник володіє навичками, необхідними для логічного і абстрактного мислення – такого типу мислення, який потрібний, наприклад, для відповіді на питання: “Що трапиться, якщо...” і для оцінки абстрактних ідей [7].

Тому, на шляху до створення навчальних програм, які б приділяли значну увагу розвитку навичок критичного мислення стоїть багато перепон, починаючи від застарілих методів навчання і закінчуючи низькою мотивацією студентів до розвитку самостійності у прийнятті своїх рішень, що

базуватиметься на впевненості у власних знаннях. Важливим завданням для викладачів та методистів стає реорганізація процесу навчання на основі не тільки власного “національного” досвіду, але і на основі досвіду закордонних колег з подальшою інтернаціоналізацією навчального процесу.

Інтернаціоналізація навчальної програми ESP.

Завдяки інноваційним методам, нові способи мислення, дослідження та практика викладання та навчання узгоджуються з існуючими освітніми контекстами та досвідом. Колаборація нових та старих викладацьких практик стає важливим фундаментом для подальших досліджень в сфері викладання англійської мови для спеціальних цілей (ESP), що спрямоване на перспективи розвитку soft skills, з особливою увагою до навичок критичного мислення, як безумовних навичок для подальшого професійного та особистого життя [22, С.9].

Сучасні вищі учбові заклади ніколи не перестають змінюватись та реструктуруватись. Будь-який науковець, який пережив не одну переробку навчальної програми, реорганізував відділ, або зіткнувся з іншим інституційним викликами, часто налаштовує себе на готовність до будь-яких змін, незалежно від нестабільності всієї системи [19, С. 1-2].

Можливості та прагнення, які формують роботу викладачів, помітно відрізняються від тих, що були в попередніх поколіннях. Ці обставини створюють безпрецедентний тиск на працівників освіти, щоб вони повному виконували свої ролі, однак самі обставини також створюють простір для альтернативних підходів до переосмислення того, хто і що є вченим, а також характер і цілі академічної діяльності.

Викладачі в університетах зазвичай є фахівцями з предметів, які вони викладають. Проте, вони не тільки мають досконалі знання про певну дисципліну, але і є активними

членами академічної спільноти, яка розвиває окрему галузь знань [12, С. 1-2].

Важливість сучасних ВУЗів можна оцінити і в грошовій формі. Університети є одним з джерел доходу, і в багатьох країнах вони займають важливе місце як експортна галузь завдяки іноземним студентам. З огляду на те, наскільки університети мають важливе значення щодо культурного та економічного факторів, способи, якими можна здійснювати навчання та наукову діяльність, також повинні мати суттєве значення [19, С. 1-2].

Будь-які університетські дисципліни є базисом процесу інтернаціоналізації навчальної програми. Відмінності між дисциплінами виходять далеко за межі змісту, який викладається, перекладаючи стосунки між студентом, викладачем та предметом на особисте життя. Ще Ганс де Віт зазначав, що на інтернаціоналізацію навчання впливають різні фактори, що не оминають також і місцеву політику, більш того, специфіку самого університету [25, С. 7].

Як і факультети, дисципліни є соціально сконструйованими спільнотами, які складаються з окремих науковців, кожен зі своєю історією, культурою, субдисциплінарними зв'язками, кар'єрними цілями, цінностями та світоглядом. Знання знаходяться на постійному перетині особистісного, локального, національного та глобального, зважаючи на конкретні дисциплінарні нюанси [13]. Дослідник Сандерсон стверджує, що інтернаціоналізація навчальної програми залучає викладача як цілісну особистість [24, С. 286].

Однак, навіть якщо викладач є експертом з певного предмету, проблеми можуть виникнути на етапі самого процесу викладання через відсутність розуміння різниці між власним досвідом навчання та практикою отримання знань сучасними студентами. Більшість викладачів розуміють

важливість розвитку у студентів здатності до критичного мислення та самоосвіти, але вони витрачають більшість часу на те, щоб поділитися інформацією, замість того, щоб показати на практиці, як саме цю інформацію отримати та засвоїти [12, С. 1-2].

Зрозуміло, що декому навчання дається легше ніж іншим. Деякі колеги будуть вважатися хорошими викладачами, навіть якщо вони не пройшли формального навчання. Їх просто сприймають як “природжених”. Однак навіть таким природженим викладачам може бути важко сформулювати та конкретизувати те, що саме вони роблять, і це стає суттєвим недоліком, коли мова починає йти про підтримку та наставництво більш молодих колег, яким нелегко оволодіти практикою в аудиторії, як зазначав Маклеод П. Дж. та його колеги [15, С. 638].

Хороші (тобто досвідчені) викладачі зазвичай володіють знаннями із змістової педагогіки – особливої форми знання, яка розвивається через модель учнівства, спостереження та отримання досвіду через практику. Їх досвід зазвичай базується на певних моделях поведінки, стратегіях та методах навчання – “як” викладання; проте, мало хто розуміє основні принципи, теорії та концепції процесу навчання – “чому” педагогічної поведінки [12, С. 1-2].

Дослідник Крентон П. (2001) в праці “*Я як учитель, учитель як Я*” [4, С. 43] вказує на повноцінний підхід як до навчання, так і до життя з акцентом на інтернаціоналізації своєї особисті та професійних поглядів. Він вважав, що досягти високого рівня викладання та навчання неможливо, якщо викладач просто грає роль “хорошого” професіонала лише в робочий час. Так само всі ті характеристики, які описують викладача як інтернаціоналізованого, не можуть бути увімкненим під час навчання та вимкненим після закінчення навчання. Це трансформація всієї людини [5, С. 25-29].

Інтернаціоналізація навчальної програми добре ілюструє динамічну взаємодію між індивідом, або “академічним Я”, і різними контекстними шарами [13], які впливають на розуміння та створення інтернаціоналізованої навчальної програми. Необхідно усвідомлювати напруженість між особистими, дисциплінарними та інституційними мотиваціями, імперативами та інтересами – іншими словами, між ідеалом та можливим – у розвитку інтернаціоналізованого навчання у конкретних дисциплінарних та інституційних контекстах [5, С. 25-29].

Зрозумілим стає те, що створення культурно інклюзивного навчального середовища допомагає великій кількості студентів розвинути ширшу обізнаність про культурне різноманіття та більше впевненості у спілкуванні з людьми з різних культур [5, С. 25-29].

Викладання та дослідження завжди стикаються з проблемами та викликами, що чекають попереду. Хоча освіта розглядається як критична для підтримки економічного зростання, інвестиції в дослідження та розвиток (R&D) також вважаються важливими для того, щоб Європа в цілому та особливо Україна залишалися попереду в технологічних інноваціях. Однак такі цілі мають бути досягнуті в контексті зростання глобальної конкуренції завдяки академічним талантам та фінансовим ресурсам. Університети та інші постачальники вищої освіти, а також уряди добре усвідомлюють, що вони відіграють важливу роль у “Європі знань” і свою відповідальність за надання економічних, соціальних і культурних послуг, які від них очікують. Регуляторне середовище, структури та процеси управління, у поєднанні з наявними у них матеріальними та людськими ресурсами, відіграють вирішальну роль у тому, наскільки університети та коледжі ефективно надають ці послуги на

місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівні [17].

У вищій освіті нову роль держави можна назвати сприяючою, оскільки вона створює освітнє середовище, в якому сама контролює результати на без особливо прискіпливого втручання. В деяких країнах державна влада все одно залишається керуючою ринком освітніх послуг [14]. За останні два десятиліття більшість європейських країн також переглянули свої системи фінансування вищої освіти. Ступінь впровадження реформ значно різниться, але жодна країна не змогла повністю ігнорувати дискусію щодо фінансування вищої освіти. У європейській вищій освіті є декілька серйозних проблем фінансування, яким приділяється увага: по-перше, розрив у фінансуванні між інвестиціями у вищу освіту в Європі та її основними конкурентами; по-друге, з цим пов'язаний тиск щодо залучення приватних коштів як від промисловості, так і від студентів/батьків; по-третє, принципи розподілу фінансових коштів, щоб більше зосередитися на результатах та конкурентоспроможності інструментів фінансування [11; 14]. Багато європейських країн впроваджують нові методи управління та фінансування освіти, наочними прикладами яких є фінансування освіти та багаторічні угоди з (окремими) вищими навчальними закладами [23, С. 1- 10].

Важливим кроком для української вищої освіти є перейняття досвіду європейських освітніх організацій з подальшою інтернаціоналізацією навчальних програм через глобальну зміну всієї системи вищих учбових закладів. Наступним кроком є переорієнтація навчальних програм на розвиток незалежного мислення всіх студентів через диверсифікацію процесу навчання та зміну цілей навчальних програм з метою адаптації до міжнародного ринку освіти та міжнародного ринку вакансій для майбутнього фахівця.

“Перспектива” з орієнтацією на інтернаціоналізацію як невід’ємна частина критичного мислення. Для розвитку критичного мислення у студентів необхідно розглянути його важливу умову, а саме перспективне мислення. Ще у 1984 році дослідник Ільч М. описав шість основних концепцій перспективного мислення: використане майбутнє, зречене майбутнє, альтернативні перспективи, вирівнювання, моделі соціальних змін, та використання майбутнього [10, С. 14].

Ці шість концепцій розгляду перспективи описують теорію перспективного мислення, яка була свого часу розроблена на практиці. Її можна використовувати на практичних та теоретичних заняттях для розвитку критичного мислення через мислення “на перспективу”.

Хоча існує багато образів майбутнього, які стимулюють рухатись вперед, п’ять основних є архетипами. Їх характеризують таким чином:

- Еволюція та прогрес – образ майбутнього з акцентом на технологічність, людиною як центром світу та вірою в раціональність. Таким є модерністське індустріальне бачення освіти. Школи повинні надавати базові навички (читання, письмо, математика) та готувати учнів до того, щоб вони стали споживачами, працівниками та громадянами національної держави (і найкращими у ролі виробників та лідерів) [10, С. 18-20]. Таке бачення як середньої так і вищої освіти орієнтується на глобальну інтеграцію та інтернаціоналізацію навчання. Студенти починають мислити не лише самостійно, але і з перспективою на майбутнє, що повертає нас до необхідності розвитку “перспективного” мислення.

- Колапс – віра в те, що людство досягло своїх меж, або навіть їх перейшло. Такий сценарій стає можливим через глобальну несправедливість, фундаменталізм, трибалізм, кліматичні катастрофи, що вказують на суттєве погіршення

майбутнього. В освіті починається тенденція до деградації, школи та університети не в змозі задовольнити мінливі потреби світу. Вони не здатні адаптуватися до нових технологій; вони не можуть управляти втратою державних субсидій (для університетів) через глобалізацію; і вони не в змозі створити нові перспективні уми, що стануть громадянами світу [10, С. 18-20]. Можливо така тенденція в освіті мала місце в перші роки незалежності України. З плином часу, прагнення до використання закордонних практик вищих учбових закладів та намагання вивести українську науку на міжнародний рівень призвели до зміни ситуації у позитивне русло. Наразі можна побачити певний прогрес та стрімку інтернаціоналізацію навчальних програм, а з цього можна зробити висновки, що колапс для української освіти є малоімовірним.

- Гея – світ являє собою сад, а культури – це його квіти; людям потрібні соціальні технології, щоб компенсувати все, що вони завдали собі, природі та іншим; ставати все більш інклюзивним – це завдання виходить на перший план. Необхідним стає партнерство між жінками та чоловіками, людьми та природою, а також людьми та технологіями. Це кидає виклик самому поняттю “людина”. Це образ сталого розвитку в освіті – школи та університети переходять від накопичувальних методів навчання до екології розуму, до екології “Я” та педагогіки. Мета освіти в цьому образі різко змінюється, стаючи набагато більш ідеалістичною та зосередженою на майбутньому [10, С. 18-20]. Такий образ для освіти є ідеальним проте малореалістичним у сучасних умовах, адже до подібної “довершеності” мають прагнути всі на однаковому рівні. Проте, деякі тенденції зазначені вище поступово втілюються в життя (наприклад, партнерство між чоловіками та жінками, тенденція до інклюзивності, тощо).

Але для досягнення максимального ідеалу, який би міг задовольнити всіх в таких питаннях, має пройти ще багато часу.

- Глобалізм – людям потрібно зосередитись на шляхах зближення як економіки, так і культури. Межі потрібно руйнувати; технології та вільний потік капіталу можуть принести багатство всім. Традиційні “-ізми” та догми є перешкодами, що заважають досягти нового світу. На цьому іміджі починають працювати освітні системи – підготовка студентів до технологічного світу на глобальному рівні, адаптація до нових технологій та перетворення людей на гравців корпоративних та неурядових організацій [10, С. 18-20]. Модель “глобалізму” є ідеальним баченням інтернаціоналізації освіти через акцент на міжнародну співпрацю для досягнення мети та виховання так званих громадян світу з глобальним мисленням, які готові до корпоративного світу на міжнародному рівні.

- Назад у майбутнє – образ майбутнього, в якому людство вже пережило свій розквіт. Необхідністю стає повернення до простіших часів, коли ієрархія була чіткішою, а технології були менш руйнівними. Кожна культура вимагає повернення до основ, якими б вони не були. Однак, як правило, основи зосереджуються на моралі, чітких ролях навколо статі, сильному лідерстві (часто чоловічому) та комунітарних цінностях – ідентичність є колективною та загалом особливою, будь вона релігійною, національною чи етнічною [10, С. 18-20]. Зрозуміло, що в сучасному світі вищеописана тенденція є неможливою для розвинутих країн з прогресивною освітою та наукою, адже людство ще не зробило всіх тих відкриттів, які запланувало і навколо можна спостерігати постійний прогрес. Більш того представниці жіночої статі знаходяться ще на початку своєї боротьби за рівні права, а тому повернення до виключно чоловічого

лідерства означало б регрес. Такий образ майбутнього є скоріше продовженням “колапсу”, або ж його наслідком. Наразі, освіта не слідує такому баченню світу, який відкрито суперечить інтернаціоналізації.

Перспективне мислення є невід’ємною частиною критичного мислення. Неможливо вдало аналізувати та створювати план без усвідомлення наслідків у майбутньому, або іншими словами, перспективи. Саме тому, орієнтація завдань на заняттях з іноземною мови (та будь-якого іншого предмету) має бути спрямована на подальшу перспективу розвитку студента як громадянина світу, який чітко усвідомлює наслідки прийнятих ним рішень як для соціуму в цілому, так і для кожної людини окремо, іншими словами, несе повну відповідальність за свої дії.

Професійність студентів як наслідок занять з ESP. Одне із визначень професійності детально описано у Веггемана М. [27]. Ми спробуємо зрозуміти як саме критичне мислення має розвиватись через культивування професійності на заняттях з ESP. Розглянемо характеристики професійності з переносом їх на студентів на прикладі заняття з ESP з навчальних посібників *“Professional English: Business communication”* [20] та *“Professional English: Marketing communication”* [21] за авторством Колосової Г. А. та Народовської О. М. за темами *“Problem Solving”* та *“Negotiations”* для студентів 4го курсу факультету менеджменту та маркетингу. Отже, чотири характеристики професійності за Веггеманом М. (2007):

1. Перш ніж приступити до роботи, професіоналу необхідно заздалегідь підготувати та отримати освіту в певній професійній сфері, щоб виконувати роботу коректно. Спеціальні знання, навички, ставлення та компетенції повинні бути отримані і, нарешті, опановані на певному рівні, щоб бути

достатньо підготовленими для роботи [27]. Будь-який менеджер постійно стикається з проблемами та нагальними питаннями, що мають вирішуватись таким чином, щоб максимально зберегти нейтралітет та задовольнити всі сторони. Найефективнішим способом вирішення проблеми є володіння достатніми фоновими знаннями та послідовність у вирішенні питань. А якщо проблему потрібно вирішувати іноземною мовою (у нашому випадку англійською), то завдання ускладнюється. Саме тому, розробка типового плану з подальшою практикою у вирішенні певних проблем англійською мовою стає ефективним інструментом для розвитку навичок критичного мислення, що є обов'язковою складовою професійності майбутнього спеціаліста. Отже, перейдемо до плану заняття “*Problem Solving*”, яке має наступний вигляд:

Таблиця 1.1

MODULE 2	PROBLEM SOLVING	
Plan:	Part 1	
	<p>Warming-up: Speaking</p> <ul style="list-style-type: none"> • Quiz: How good are your problem-solving skills. <p>Main part: Speaking-Listening-Vocabulary activation</p> <p>Task 1. Problem solving steps – discussion.</p> <p>Task 2. Famous failures of the most successful people. Video discussion.</p>	Duration: 60 min
	5 min –break	
	Part 2	

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XVI mezinárodní kolektivní monografie

	<p>Task 3. Reading: Tips to efficient problem solving.</p> <p>Task 4. Problem solving in groups – situations in the office.</p> <p>Project work: Between rock and a hard place</p> <ul style="list-style-type: none"> • How to find a solution to a problem. 	<p>Duration: 60 min</p>
Aims:	<ul style="list-style-type: none"> • To see what problem-solving skills students have. • To study and use the steps of the problem-solving process. • To learn efficient problem-solving methods. 	
Acquired skills	<ul style="list-style-type: none"> • Understanding the tips and tools for efficient problem solving of minor and sufficient situations. • Practical skills of problem-solving process. • Identifying mechanisms that will help to solve a problem in the most efficient way. 	

Заняття починається з опитування про те, які саме мають навички студенти у вирішенні проблемних питань. Вже на етапі *Warming-up* майбутні фахівці починають усвідомлювати свої слабкі сторони як професіонали та фокусуватись на новій лексиці із заданої теми.

Для порівняння розглянемо структуру заняття “*Negotiations*”:

Таблиця 1.2

MODULE 2	NEGOTIATIONS	
Plan:	Part 1	
	<p>Warming-up: Speaking</p> <ul style="list-style-type: none"> • How good you are as a negotiator. <p>Main part: Speaking-Listening-Vocabulary activation</p> <p>Task 1. Useful phrases for negotiations. Task 2. Tips for negotiating an agreement. Video discussion.</p>	<p>Duration: 60 min</p>
	5 min –break	

Part 2		
	<p>Task 3. Reading: How to run an effective negotiation.</p> <p>Task 4. English phrases for negotiation practice.</p> <p>Project work: Negotiations in teams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Negotiations about the new production. 	<p>Duration: 60 min</p>
Aims:	<ul style="list-style-type: none"> • To see how students feel and behave during the negotiations. • To learn useful phrases for the negotiations. • To find out about body language during negotiations. 	
Acquired skills	<ul style="list-style-type: none"> • Understanding of the tips about how to behave during negotiations in order to achieve beneficial business results. • Practical skills of effective negotiation participation. • Identifying mechanisms that will reduce the obvious drawbacks during negotiations. 	

На такому занятті також використовується схема попереднього плану, а саме, початок заняття концентрується на самоаналізі студентів для розуміння того, які саме навички ведення переговорів вони мають, а які навички є їх слабкими сторонами.

2. Завдяки виконанню роботи професіонала формуються нові знання. Застосовуючи знання та навички, які має викладач, можна легко виявити, що релевантність, доречність та результати дещо відрізняються, ніж викладач очікував. Або, може виявитися під час фактичного навчання, що студенти не так добре підготовлені чи мотивовані, або навпаки, що дехто вже є експертами з тем, які більшості ще потрібно засвоювати. У професійній діяльності з'являються та обов'язково розвиваються нові знання та стратегії.

Індивідуальна творчість генерує нові знання на місці [27]. Тобто, вже на етапі *Warming-up* було виявлено, хто зі студентів є більш компетентним в зазначених темах, а хто менш. Проте, наступне завдання за планом допомагає вирівняти ситуацію через те, що наразі студенти зможуть опиратися лише на свою інтуїцію, не маючи жодних фонових знань. Наступне завдання за темою “*Problem Solving*” звучить так: “*Together with a partner look through different steps in the problem-solving process and put them in the correct order. Explain why you have chosen exactly this order of problem-solving steps.*” Перед студентами стоїть задача розставити етапи вирішення проблеми в правильному порядку та пояснити свій вибір. Спирання на власну думку та інтуїцію є безумовно важливим кроком для формування критичного мислення майбутнього фахівця. Тим самим мотивується вибір завдання з теми “*Negotiations*”, в якому потрібно з’єднати фрази для переговорів з відповідною тематичною секцією. Знову ж таки, завдання базується на інтуїтивному виборі студентів, не зважаючи на наявність чи відсутність фонових знань за темою.

3. Як наслідок попередньої характеристики, майбутньому спеціалісту необхідно мати професійну свободу та автономію, щоб діяти. На прикладі роботи викладача, задалегідь не може бути зрозумілим на сто відсотків як саме буде проходити заняття, і скоріше за все, варто очікувати на щось несподіване. В таких випадках, професійний викладач повинен мати свободу та автономію, щоб адекватно реагувати на нестандартні ситуації. На місці доводиться приймати рішення, щоб діяти професійно різними способами, іноді без достатньої кількості часу на роздуми [27]. Таким чином, викладач показує власним прикладом, що саме мається на увазі під професійністю, тим самим стимулюючи студентів до автономії в прийнятті власних рішень у проблемних питаннях.

Завдання №4 (*Task 4*) за темою “*Problem Solving*” спрямоване на тригерування критичного мислення студентів у професійно заданих проблемних ситуаціях. На даному етапі шляхом дискусії англійською мовою студенти мають в групах знайти рішення для описаних проблем (наприклад, “*Problem 4. Staff motivation is very low and it negatively affects the working process*”).

4. Існує необхідність чітко розмежувати професію та групу професіоналів. Для прикладу, можна розглянути професію журналістів. Чи можна вважати кожного, хто написав статтю в газету, журналістом? Можливо, що не кожен є журналістом. Можна уявити, що “справжні журналісти” намагаються зрозуміти, які критерії мають бути встановлені, щоб називати когось журналістом, і чи включати когось до професійної групи чи ні. Цей механізм цікавий з точки зору нормативного професіоналізму: існує постійна, нагальна потреба у дискусії про “хорошу якість” роботи та відповідні вимоги до неї. Однак, іноді цей механізм не настільки зрозумілий: критерії постійно обговорюються, а хто належить до внутрішньої групи, остаточно не зрозуміло. [27]. Так і у питанні критичного мислення чітко зрозумілим є те, що воно потрібно для професіонала будь-якої сфери діяльності. Та чи критичним воно є для одних, в той час як для інших є другорядним? Отримати чітку відповідь на це питання мабуть неможливо. Тому, важливо в собі розвивати навички критичного мислення у будь-якому випадку. Доцільним прикладом тренування для вирішення проблемної ситуації та стимулювання критичного мислення є вправа “*Project work: Between rock and a hard place*”. Навіть маючи можливість порадитись з іншими, студент все одно повинен прийняти остаточне рішення при вирішенні проблеми самостійно. Це призводить до активізації критичного мислення, що базується не тільки на порадах інших, але, в першу чергу, на власній думці.

Для того, щоб студент міг структурувати поради та власні думки, йому надається допоміжна картка, яку він має заповнити.

Таблиця 1.3

Between a Rock and a Hard Place!		
I need to decide:		
_____		
Why I am up in the air:		
_____		
Choice A pros / cons:		
_____		
Choice B pros / cons:		
_____		
What should I do?!		
Groupmate 1:		
_____		
Groupmate 2:		
_____		
Groupmate 3:		
_____		
Groupmate 4:		
_____		
Groupmate 5:		
_____		
Groupmate 6:		
_____		
Groupmate 7:		
_____		
<i>What I will probably do:</i>		
_____		
<i>My deciding factor:</i>		
_____		
<i>Will this lead to negative consequences?</i>		<i>YES NO</i>

На цьому прикладі показано, як відбувається налагодження процесів упорядкування думок для відмови від певної хаотичності та полегшення процесу аналізу отриманої інформації.

Для теми “*Negotiations*” було створено завдання “*Project work: Negotiations in teams*” з метою стимулювання використання студентами вже набутої інформації в групах та з можливістю проявити себе у ролі того, хто веде ділові переговори. Для того, щоб студенти не витрачали свій час на пошук необхідної інформації та не відволікались на деталі, а зосередились безпосередньо на самому процесі переговорів, для них вже підібрано суб’єкти обговорення та необхідні допоміжні факти. Студентам пропонується розділитись на декілька команд, що представлятимуть одну компанію. Далі, всі команди мають вибрати один продукт зі списку, який їх уявна компанія планує виробляти: *computer software, shoes, work clothing, bicycles, bed linen, motorboats, sports equipment, tomography scanners*. Звичайно ж, можна запропонувати студентам, щоб вони самі обрали продукцію для уявного виробництва. Але, зважаючи на те, що процес вибору може затягнутися через, наприклад, дуже велику кількість варіантів, бажано надати вже готовий список опцій. Наступним кроком є вибір студентами навмання декількох карток-критеріїв (3-4 – в залежності від кількості учасників вправ), що описуватимуть локацію для розміщення потенційного виробництва: *convenient location of the airport, inexpensive real-estate, good road links, attractive tax incentives in the region, local workforce is very skilled, loans with low-interest rates for new business, availability of unskilled workforce, highly-developed industrial relations, good climate*, тощо. Далі, кожна із груп вибирає країну (або регіон), де має бути розміщено майбутнє виробництво. Завдання кожної з груп, шляхом переговорів та з використанням карток-критеріїв, довести, що саме той регіон, який вони обрали, буде найкращим місцем для розміщення виробничих об’єктів.

Чому такий тип вправ є важливим для розвитку критичного мислення? По-перше, студентам пропонується

можливість використати свою майстерність у переконанні інших. По-друге, студенти повинні обирати локацію, мотивуючи свій вибір фоновими знаннями про певну країну або регіон та доводячи, що такий вибір є найбільш доцільним – на цьому етапі прослідковується можливість хоча б поверхнево зануритись у ділову культуру іншої країни. По-третє, робота в команді, що зобов'язує студентів не тільки висловлювати власну думку, але і враховувати позицію інших колег для того, щоб досягти мети, а саме, переконати опонентів у своїй правоті. Всі складові такої справи направлені не лише на можливість надати кожному слово, але і на важливість почути інших, проаналізувати дані, та прийти до фінальної і найбільш ефективної стратегії – це і є необхідними складовими заняття з ESP, що направлене на розвиток навичок критичного мислення з хоча б початковою інтернаціоналізацією заняття.

Методичний підхід до розвитку критичного мислення у студентів на заняттях з ESP. Відтворення оновлених педагогічних технологій з метою організації самостійної роботи стимулює розкриття внутрішніх резервів кожного студента та одночасно сприяє формуванню соціальних ознак особистості: вміння працювати в колективі на основі співробітництва, виконувати різноманітні соціальні ролі, допомагаючи один одному в навчальній діяльності, в процесі співтворчості вирішувати спільними зусиллями складні пізнавальні задачі. Такий процес матиме під собою більш прогресивну базу, якщо змістити його акценти на інтернаціоналізацію занять з ESP із залученням практики закордонних колег у сфері освіти.

Забезпечити якісну освіту, яка дозволить кожному студенту реалізувати свій потенціал та набути відповідних навичок у суспільстві, яке постійно змінюється, де знання

швидко застарівають і де важко передбачити майбутні зміни, є проблемою, з якою стикається майже вся система освіти у світі. У ряді змін, спрямованих на досягнення цієї мети, важливо запровадити інноваційні методи, які можуть забезпечити кращі результати навчання, ніж традиційні, оскільки знання людини зростають з такою тривожною швидкістю, зосередження уваги виключно на академічному змісті означає зловживання студентами цінним часом у навчальному закладі [6, С. 32].

Глобальна мета сучасних інноваційних методів викладання – це навчити учнів мислити глибоко, привертаючи увагу до різноманітних сфер діяльності людини. Безумовно, підняти на якісно новий рівень вже відомі типи і види навчання допомагають також інформаційні технології (ІТ). Наприклад, навчання в співробітництві, дослідницьке і проблемне навчання, модульне навчання у поєднанні з сучасними ІТ, такими як навчальні середовища (мікросвіти, системи математичної діяльності та автоматизованого проектування, тощо), мультимедійні технології і технології дистанційного навчання (телекомунікаційні мережі) зазнали найбільшого розвитку [18].

Зауважимо, що сучасні електронні девайси надають можливості не тільки зробити навчання максимально індивідуалізованим, а також максимально творчим, що передбачається новими методами. Адже одне з визначень критичного мислення у психолого-педагогічних дослідженнях вказує на те, що таке мислення знаходиться за межами поданої інформації; мислення, що включає в себе творчість, знаходження проблем та їх вирішення, аналіз та тлумачення; мислення, що є відтворенням логіки, мотивації та точки зору [1, С. 141].

Згідно з методикою розвитку критичного мислення студентів заняття мають проходити за такою схемою: актуалізація – усвідомлення – рефлексія. Розберемо всі етапи

на прикладі заняття за темою “*Cultural differences in business*” із посібника “*Professional English: Business communication*” та за темою “*Presentations*” із посібника “*Professional English: Marketing communication*”, які ми вже згадували раніше, для студентів 4го курсу факультету менеджменту та маркетингу. Такі заняття є яскравим прикладом того, як саме можна будувати інтернаціоналізовану програму для студентів, що базується на автентичних джерелах та яка є спрямованою на розширення світобачення кожного окремого студента завдяки зануренню у певну культуру. Поглянемо на план заняття “*Cultural differences in business*”:

Таблиця 1.4

MODULE 1	CULTURAL DIFFERENCES IN BUSINESS	
Plan:	Part 1	
	<p style="text-align: center;">Warming-up: Speaking</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Cultural test: what do different gestures mean in different countries? <p style="text-align: center;">Main part: Speaking-Listening-Vocabulary activation</p> <p>Task 1. Portraits of managers in different countries.</p> <p>Task 2. Examples of cultural differences in business. Video discussion.</p>	Duration: 60 min
	5 min –break	
	Part 2	
	<p>Task 3. Etymology quiz: interesting words in English, which are not English.</p> <p>Task 4. What do you know about dress code in different cultures?</p> <p style="text-align: center;">Project work: Competition</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Cultural test. 	

Aims:	<ul style="list-style-type: none"> • To see what knowledge about cultural differences that students have. • To learn and use the vocabulary connected with cultural differences in business. • To learn how to use non-verbal communication effectively
Acquired skills	<ul style="list-style-type: none"> • Knowledge of the cultural differences to prevent misunderstanding and thus create mutually beneficial business relationships. • Practical skills of non-verbal communication. • Identifying mechanisms that reduce the apparent risks in business with other cultures.

Також розглянемо план заняття “Presentations” та розберемо обидва плани за етапами:

Таблиця 1.5

MODULE 3	PRESENTATIONS	
Plan:	Part 1	
	<p style="text-align: center;">Warming-up: Speaking</p> <ul style="list-style-type: none"> • Quiz: How good you are as a presenter. <p style="text-align: center;">Main part: Speaking-Listening-Vocabulary activation</p> <p>Task 1. Useful phrases for presentations. Task 2. How to make an effective PowerPoint presentation. Video discussion.</p>	Duration: 60 min
	5 min –break	
	Part 2	
	<p>Task 3. Reading: Tips to prepare and rock the presentation. Task 4. What do you know about body language during presentations?</p> <p style="text-align: center;">Project work: Presentations</p> <ul style="list-style-type: none"> • Short presentations practice. 	Duration: 60 min
Aims:	<ul style="list-style-type: none"> • To see what knowledge about presentations students have. • To learn and use the phrases connected with the presentations. • To learn how to use non-verbal tools while presenting. 	

Acquired skills	<ul style="list-style-type: none"> • Understanding the tips and tools for efficient creation of presentations in PowerPoint. • Practical skills of non-verbal communication. • Identifying mechanisms that will help create and provide an effective presentation.
-----------------	---

Етап 1. Актуалізація або евокація інформації [1, С. 142]. Фаза заняття з ESP, впродовж якої студентам пропонують згадати все, що вони вже знають з теми. Так для повторення лексики з минулого заняття можна використати такі методи як мозкова атака, читання у парах, у групах, дискусія у групах, кубування та ін. З іншого боку, якщо тема є зовсім новою для студентів, то можна використати вправи, що будуть базуватись на загальних фонових знаннях. Для прикладу розглянемо вправу *Warming-up* з теми “*Cultural differences in business*”, завдання до якої полягає у визначенні, що означають певні жести рукою на зображеннях у країні студента. Потім пропонується прочитати інформацію про значення цих жестів у різних країнах. Така вправа спрямована на те, щоб стимулювати студента до дискусії та висловленні власної думки із питання, в якому необов'язково мати профільні знання. Проте, подальша інформація про значення жестів в інших країнах відкриває для студентів шлях до певного розуміння культури інших країн та, як наслідок, більшої впевненості у подальшому веденні бізнесу з іноземними партнерами. В темі “*Presentations*” в завданні *Warming-up* студентові пропонується дізнатись, чи володіє він достатніми навичками для створення вдалої презентації. Студент аналізує дані про самого себе і має можливість подискутувати про те, чи згоден він з результатами опитування, чи ні. На те ж саме спрямована і наступна вправа з теми “*Cultural differences in business*” “*Task 1. Portraits of managers in different countries*”. Студентам пропонується прочитати описи менеджерів з різних

країн та підібрати країну зі списку, яка б на їхню думку могла б відповідати наданій інформації. Так само як і у попередній вправі студенту не потрібно володіти специфічною інформацією – досить буде загальних уявлень про країни, про які іде мова. Проте, дані, якими вже володіє студент, успішно поєднуються з новими фактами, тим самим поглиблюючи культурну обізнаність студента.

Етап 2. Усвідомлення змісту нового матеріалу [1, С. 142]. На даному етапі студенти опановують інформацію та усвідомлюють її значення як результат конструктивної діяльності (наприклад, використання понятійної таблиці, багатовимірне опитування тощо). В даному випадку фаза заняття побудована так, що викладач дає змогу студентам самостійно працювати над задачею, консультує їх з окремих питань та допомагає тим, хто відстає. На прикладі теми “*Cultural differences in business*” така фаза розкривається на етапі перегляду відео про культурні відмінності ведення бізнесу в різних країнах, на вправі про етимологію розповсюджених в англійській мові слів неанглійського походження, та на роботі із текстом про традиційне вбрання для бізнес зустрічей у різних країнах. На прикладі теми “*Presentations*” розкриття такої фази відбувається через перегляд відео про те, як не робити погані презентації та через роботу з текстом про легкі кроки до створення довершеної презентації. Студенти отримують багато нової інформації, яку мають змогу обговорити в парах, групах, або ж отримати пояснення від викладача якщо інформація буде незрозумілою. Звичайно ж, роботу за темою побудовано так, що акцент робиться більше на самостійній роботі. Приклад вправи на роботу з відео:

Task 2. *Examples of cultural differences in business. Video discussion.*

Watch the series of short videos about cultural differences from HSBC. Link to the video:

https://www.youtube.com/watch?v=6_WAmt3cMdk&list=PLAEKU X2eV4jJEqwQnxJjXjlz09G7GGk7f&index=1

Be ready to answer to the following questions:

1. What do British think about cleaning the plate with food while being a guest? What is the contrast to Chinese? How do people usually behave in such a situation in your country?

2. What is the difference between the attitude to the golf wins in USA and Japan?

3. What meaning do chrysanthemums have in Italy? What meaning do different flowers have in your country?

4. What was the purpose of the man from the 4th video to visit India?

5. What is the difference between the attitude to personal cars in Germany and France? What is the attitude to personal cars in your country?

6. Is it acceptable to sleep on the shoulder of the stranger in public transport in some Asian countries and in USA? What about your country?

7. What is the difference between the gift giving on wedding in Britain and Malta? What is the attitude to the gifts for a wedding ceremony in your country?

8. What does the open palm directed to the person mean in Greece? What does it mean in your country?

Приклад вправи на роботу із текстом:

Task 3.2. *Say whether these statements are True or False according to the text:*

1. It is not necessary to be interested in the topic of the presentation in order to make it exciting to listeners.

2. An informed opinion about the topic of the presentation is a crucial necessity to every successful presenter.

3. *It does not matter what type of audience you are going to show your presentation to.*
4. *You should follow time limits while presenting.*
5. *Images in the presentation should be very standard to make it interesting and gripping.*
6. *In order to be a successful presenter, it is better to use long and complicated words.*
7. *To make the presentation less abstract you should keep your points close to real life and use examples from everyday life.*
8. *It is not necessary to know the content of the presentation very well – rehearsals are just a wastage of time.*
9. *You should always have the backup of the presentation in case of some unpredictable situations.*
10. *The presenter should pay attention to the audience if they are engaged or not.*

Етап 3. Рефлексія [1, С. 142]. Це є етап заняття, на якому студенти роблять огляд ідей, які вони відкрили самостійно та значення яких вони усвідомили. Студенти задають питання, інтерпретують, застосовують знання, сперечаються, змінюють та розширюють набуті навички. Доцільною стає дискусія у парах, у групах, сенкани, кубування, графічні організатори, есе та ін. На прикладі вправи “**Task 4.3. Short presentations about the business dress code in different countries**” показано як саме студенти можуть проявити свою обізнаність з теми “*Cultural differences in business*”. Студентам пропонується зробити коротку презентацію про діловий дресс-код у будь-якій країні. З одного боку, таке завдання є інформативним, а з іншого має творчу складову, адже презентуючий може використовувати будь-які підходи та цікаву для нього інформацію для підготовки влучної презентації. Всі, хто будуть слухати презентацію, мають можливість задавати питання та вступати в дискусію. Для закріплення пройденого

матеріалу студентам пропонується поділитись на декілька команд та прийняти участь у змаганні, в якому вони мають відповідати на каверзні запитання щодо ведення бізнесу в різних країнах. В цьому випадку студенти базують свої відповіді поєднуючи фонові знання про різні країни та інформацію, яку вони отримали в процесі вивчення теми “*Cultural differences in business*” на занятті з ESP. Приклад запитань для останньої вправи:

Таблиця 1.6

Question 1 Which country provides immigrants with free but obligatory language lessons? a) Sweden b) UK c) France	Question 2 In which country, when you are sick, you should take a holiday but not a sick leave? a) Germany b) UK c) Japan
Question 3 In which country workers work the shortest hours? a) Spain b) Germany c) Russia	Question 4 In 1971 this country gave the vote to women. What country is it? a) Switzerland b) UK c) France

Для закріплення теми “*Presentations*” студентам пропонується ознайомитися з навичками невербальної комунікації під час презентацій та спробувати застосувати їх на практиці. Після цього студенти мають підготувати власну коротку презентацію використовуючи вокабуляр, з яким вони вже ознайомилися, та потренуватися з правильністю розуміння мови тіла. Для цього студенти мають обрати одну із заданих тем (наприклад, “*Industry in your region*”, “*Impressive*

advertising that you have recently seen”, “*Recent trends in marketing*”, тощо). Слухачі презентації матимуть можливість задати власні запитання до кожного презентуючого.

Саме у ході рефлексії студенти консолідують нову інформацію (це може бути як нова граматична, так і лексична тема) та активно реструктурують свої стандарти сприйняття для включення нових понять. На цьому етапі студент перетворює нове знання на своє власне, забезпечуючи його фіксацію в своїй свідомості. Якщо викладач, наприклад, в кінці заняття пропонує студентам написати невелике п'ятихвилинне есе, то це може допомогти визначити студентські недоліки або досягнення, скоординувати наступні заняття та формат їх проведення. Велике значення набуває те, що студент може висловити свої почуття щодо заняття. Більш того, на заняттях має приділятися достатньо часу для обміну думками.

Така методична структура розвитку критичного мислення виконує наступні важливі функції (на прикладі тем “*Cultural differences in business*” та “*Presentations*”):

- Допомогає студентам чітко сформулювати мету: наприклад, зрозуміти, якими саме знаннями володіє студент про культурні відмінності ведення бізнесу в різних країнах або чи вміє студент робити правильну та влучну презентацію; вивчити нову лексику пов'язану з культурними відмінностями та вокабуляр для створення вдалої презентації; навчитись раціонально використовувати та добре розуміти невербальну комунікацію, тощо.

- Підтримує активну участь кожного в процесі навчання: обговорення в групах, змагання, оцінка роботи одне одного, індивідуальні завдання.

- Заохочує мислити творчо і шукати відповіді на власні питання: використання фонових знань, підготовка презентацій на обрану тему, можливість дискутувати на спірні питання.

- Полегшує висловлення власних думок, підтримує бажання читати: акцент на важливості висловити власну позицію щодо певних питань; підбір цікавих матеріалів для заняття, які базуватимуться на інформації з автентичних джерел та стимулюватимуть бажання дізнатись нову інформацію.

- Забезпечує атмосферу довіри й толерантності в аудиторії – підтримка бажання висловити студентом власної думки та акцент на важливості думки кожного, як активного члена групи, прояв поваги студентами до думок своїх колег.

- Показує цінність розвитку критичного мислення – студенти почувають себе більш захищеними від неправильних результатів, поверхневих тверджень, сумнівних обґрунтувань; не бояться висловлюватись, не зважаючи на невпевненість у своїх знаннях.

- Сприяє формуванню впевненості в собі при розв'язанні будь-якої практичної проблеми – знову ж таки, акцент на важливості думки кожного члена групи, що є підтвердженням попередніх функцій.

Важливим етапом цієї структури є те, що викладач після кожного заняття проводить оцінювання для аналізу знань студентів у ході навчання. При цьому акцент має завжди зміщуватись на позитивні досягнення студента, а не на недоліки при виконанні завдань. При такій організації навчального процесу найбільш ефективно вирішуються проблеми особисто-орієнтованого навчання. Викладач отримує реальну можливість проводити оцінювання, враховуючи індивідуальні навички та здібності студентів [8, С. 579].

Відмітимо, що така система роботи дозволяє студентам відчувати себе не “об’єктом виховання і навчання”, а повноправним учасником навчального процесу з чітко окресленим колом вимог, які допомагають досліджувати

поставлену проблему в группах та індивідуально, в залежності від здібностей студента, з акцентом на досягнення після кожного заняття та з підтримкою позитивної мотивації до навчання та особистого розвитку.

Висновки. В останні роки акцент при розробці навчальних програм змістився на введення інноваційної методики, що направлена на розвиток soft skills, а особливо навичок критичного мислення студентів, шляхом інтернаціоналізації процесу навчання. Раніше традиційні програми робили наголос на вивченні, запам'ятовуванні, аналізі даних, вирішенні завдань, без детального пояснення як саме потрібно інтенсифікувати процес мислення, та забуваючи про те, що далеко не усім дорослим притаманна природня можливість мислити критично. Це навичка, яка має знаходитись в процесі постійного розвитку та вдосконалення шляхом розширення теоретичної бази та обов'язкових практичних завдань, які будуть спиратись на автентичні матеріали, що будуть частиною інтернаціоналізованої програми.

Однією з важливих складових критичного мислення є мислення перспективне. Саме тому, заняття з ESP мають бути направлені і на перспективне мислення кожного студента як не тільки окремої особистості, але і як громадянина світу, який може зрозуміти потенційні наслідки прийняття рішень індивідуально та на глобальному рівні.

Питомим питанням для розвитку критичного мислення у студентської молоді є культивування професійності на заняттях з ESP, що містить такі характеристики: 1) отримання освіти в певній професійній сфері, а саме спеціальних знань, навичок, компетенцій на рівні необхідному, щоб бути достатньо підготовленими для роботи; 2) формування нових знань на базі знань та навичок викладача з акцентом на індивідуальній

творчості кожного студента, його власній думці та інтуїції на етапі формування критичного мислення майбутнього фахівця;
3) наявність професійної свободи та автономії, аби бути готовим до спонтанних рішень, щоб діяти професійно без достатньої кількості часу на детальну оцінку ситуації;
4) розмежування професії та групи професіоналів.

Методичний підхід до розвитку навичок критичного мислення, який є частиною процесу інтернаціоналізації навчальної програми ESP, включає в себе певні етапи, які допоможуть студентам у ефективнішому сприйнятті кожної окремої теми: актуалізація вже вивченої або фонові інформації; опанування та усвідомлення нового матеріалу; рефлексія або огляд того, що студенти відкрили та усвідомили для себе. Така структура розвитку критичного мислення на кожному занятті виконує наступні функції: допомагає краще зрозуміти мету навчання, робить активним учасником кожного студента, стимулює творче та самостійне мислення, створює атмосферу довіри, акцентує увагу на цінності розвитку критичного мислення, культивує впевненість в собі при розв'язанні проблем.

Саме інтернаціоналізація програми із залученням автентичних матеріалів та увагою до розвитку навичок критичного мислення робить кожного студента повноцінним учасником навчального процесу, а не лише об'єктом виховання. Коли студенти звикають працювати за такою системою, різко змінюється стимул навчання: робота і атмосфера на заняттях будується таким чином, що студенти не відчувають страху отримати погану оцінку, тому що вони самі прагнуть здобути знання. Студенти навчаються як планувати свою діяльність, щоб побачити кінцевий результат, розподіляючи свої сили та концентрацію раціонально на досить довгий проміжок часу. Крім того, визначення істинного

рівня знання кожного студента, направлення їх на максимально продуктивне використання і розвиток особистих здібностей, не тільки показує викладачу реальну картину знань, але і надає можливість самому студенту об'єктивно себе оцінити.

Список використаних джерел:

1. Жалдак М. І. Комп'ютер на уроках математики. Посібник для вчителів. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : РНЦ "Дініт", 2003. 324 с.
2. Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І. Педагогічна технологія. Харків : Основа, 1995. 105 с.
3. Becher T., Trowler P. (2001). *Academic tribes and territories: Intellectual enquiry and the cultures of the disciplines*. 2nd ed. Buckingham, UK : Society for Research into Higher Education and the Open University Press, 2001. 238 p.
4. Cranton P. *Becoming an authentic teacher in higher education*. Malabar, FL: Krieger Publishing, 2001. 138 p.
5. *Critical Perspectives on Internationalising the Curriculum in Disciplines* / ed. by W. Green, C. Whitsed. Sense Publishers, 2015. 310 p.
6. Dell'Olio J., Donk T. *Models of teaching: Connecting student learning with standards*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2007. 502 p.
7. Dewey J. *How We Think*. New York: Prometheus Books, 1991. 183 p.
8. Drasgow F., Hulin C. L. *Teoria de resposta ao ítem. Handbook of industrial and organizational psychology*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1990. No 1. P. 577–636.
9. Huitt W. *Critical Thinking: An Overview. Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University, 1993. URL: <http://www.edpsycinteractive.org/topics/cogsys/critthnk.html>.

10. Ilić M. Diferencijalna razredna nastava. Beograd: Prosvetni pregled, 1984.
11. Jongbloed B., Vossensteyn H. Keeping up performances: An international survey of performance-based funding in higher education. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 2001. No 23(2). P. 127-145.
12. Kinchin I. M. Visualising Powerful Knowledge to Develop the Expert Student: A Knowledge Structures Perspective on Teaching and Learning at University. Sense Publishers, 2016. 131 p.
13. Leask B., Bridge C. Comparing internationalisation of the curriculum across the disciplines: Theoretical and practical perspectives. *Compare: A Journal of Comparative and International Education. Special Issue: Contemporary Issues on the Internationalisation of Higher Education: Critical and Comparative Perspectives*. 2013. No 43. P. 79–101.
14. Markets in higher education: Reality or Rhetoric? / P. Teixeira, B. Jongbloed, D. Dill, A. Amaral. Dordrecht/Boston/London : Kluwer Academic Publishers, 2004. 355 p.
15. Mcleod P. J., Steinert Y., Meagher T., Mcleod A. The ABCs of pedagogy for clinical teaching. *Medical Education*. 2003. 37. P. 638–644.
16. OECD. Education at a glance 2007. Paris: Author, 2007. URL: <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/40701218.pdf>.
17. OECD. Tertiary education for the knowledge society. *OECD thematic review of tertiary education*. Paris: Author, 2008. URL: <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/40345176.pdf>.
18. Pasquali L. Teoria e Métodos de Medida em Ciências do Comportamento. Brasília: INEP, 1996. 416 p.
19. Producing Pleasure in the Contemporary University / ed. by S. Riddle, M. K. Harmes, P. A. Danaher. Sense Publishers, 2017. 268 p.

20. Professional English: Business communication : the study e-book for students of specialty 075 “Marketing” / comp. H.A. Kolosova, O.M. Narodovska. Kyiv: Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, 2021. 92 p. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/41130>

21. Professional English: Marketing communication : the study e-book for students of specialty 075 “Marketing” / comp. H.A. Kolosova, O.M. Narodovska. Kyiv: Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, 2021. 88 p. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/41276>

22. Realising Innovative Partnerships in Educational Research: Theories and Methodologies for Collaboration / ed. by R. McNae, B. Cowie. The University of Waikato, New Zealand University of Surrey, UK, 2017. 332 p.

23. Reform of Higher Education in Europe / ed. by J. Enders, H. F. de Boer, D. F. Westerheijden. Sense Publishers, 2011. 198 p.

24. Sanderson G. A Foundation for the internationalization of the academic self. *Journal of Studies in International Education*. 2008. No 12(3). P. 276–307.

25. The dynamics of international student circulation in a global context. / ed. by De Wit, H., Agarwal, P., Said, M. E., Schoole, M. T., & Sirozi, M. Rotterdam, The Netherlands: Sense Publishers, 2008. 284 p.

26. Vossensteyn J. J., Mateju, P. Challenges in funding, equity and efficiency in higher education. *IB Revija*, XLII(1). 2008.

27. Weggeman M. Leidinggeven aan professionals? Niet doen! Schiedam: Scriptum, 2007. 302 p.

